

ARHITEKTONSKO – KRAJOBRAZNO UREĐENJE PARKA GRADAC

OČUVANJE IDENTITETA, UNAPRIJEĐENJE POSTOJEĆEG I STVARANJE DUGOROČNE VRIJEDNOSTI

Osnovni koncept rješenja

Rješenje parka Gradac zasnovano je na valorizaciji i interpretaciji postojećeg stanja te na uvođenju niza posve novih sadržaja. Ovakav se pristup poduzima s osnovnim ciljem postizanja najvišeg stupnja inkluzivnosti kakav je u duhu utemeljitelja parka, Dubrovačkog društva za promicanje interesa Dubrovnika (DUB) koje je parku podarilo njegovu karakterističnu konfiguraciju. Projektom se obnavlja i promovira izuzetna društvena i oblikovateljska kvaliteta ovog javnog prostora za grad Dubrovnik. To se postiže postupnim osuvremenjivanjem, funkcionalnim poboljšanjem i sadržajnim nadopunjavanjem koje uvažava povijesno-kulturološki značaj parka Gradac i njegovih društvenih, ambijentalnih, krajobraznih i ekoloških karakteristika. Projekt uređenja parka Gradac prvonagrađeno je rješenje urbanističko-arhitektonsko-krajobraznog natječaja provedenog 2020. godine. Nadovezujući se na izvorne karakteristike romantičarsko-historicističkog parka te zadržavajući i obnavljajući kako postojeće šetnice i elemente povijesnog parka, tako i prisutne režime korištenja, novim se rješenjem unaprjeđuju funkcije parka omogućavajući njegovo kvalitetno korištenje od strane neposrednih susjeda i građana. Osim što ovakvo rješenje podržava načine obitavanja postojećih korisnika, ono ima za cilj privući i podržati dolaženje nove generacije korisnika i novih parku primjerenih aktivnosti.

Ulazna sekvenca i glavni trg

Osobita pažnja posvećena je organizaciji i oblikovanju ulazne sekvence parka, točnije reprezentativnom glavnom ulazu i početnoj dijagonalnoj šetnici. Biljnim uređenjem ulazni plato se oblikovno približava romantičarsko-historicističkom izvornom oblikovanju, a kroz sadnju egzotičnih stabala uz klupu te uvođenjem lopoča u postojeći vodnjak. Rubni uvjeti definiraju prostorni okvir novog ulaznog trga kao naglašenu ulaznu partiju parka koja služi kvalitetnijoj orijentaciji i distribuciji korisnika kroz park. Ulazni trg i glavna pješačka promenada, svojevrsna „slika parka Gradac“, povezani su sa sjevernom stazom te upravo oni prihvaćaju intenzivnije gradske programe te novu urbanu opremu. Između dva postojeća ulaza u ovaj reprezentativni dio parka smješta se klupa koja definira novu niveletu trga i svojim nagibom pospješuje zadržavanje i boravljenje na njegovoj plohi. Postojeća denivelacija raste u smjeru glavne šetnice stvarajući visinsku razliku koja omogućava sjedenje ispred postojećih balustrada.

Novi oblikovni i programski elementi

Novi oblikovni i programski elementi postavljaju se većinom obodno u odnosu na izvornu geometriju romantičarsko-historicističkog parka. Konceptualnim odvajanjem obodne zone od središnjeg dijela postojećeg parka postiže se najprije programska razgovijetnost – u smislu distinktivno različitih intenziteta korištenja dvaju dijelova – te drugačije oblikovanje i specifičan karakter dvaju već razdvojenih dijelova. Projekt, prije svega, vrednuje postojeći kvalitetan zeleni fond i tradicionalne staze povijesnog parka. Istodobno periferno se ubacuju nova mjesta, i novi urbaniji sadržaji koji se svi međusobno povezuju u kontinuiranu pješačku trasu kao nadogradnju postojećeg sustava komunikacija. U smjeru kazaljke na satu nove sadržaje čine: ulazni trg, svojevrsni "otoci" uz glavnu pješačku promenadu, novi sklop sanitarija s velikom javnom česmom, preuređena postojeća odmorišta, fontana i pergola u zoni povijesnog vidikovca, novo-oblikovano dječje igralište, auditorij na otvorenom, funkcionalno nadograđeno predvorje na mjestu bivše cisterne kao i o četiri nove kaskadne ambijentalne "sobe" u do sada nepristupačnom dijelu parka uz sjeverno-istočni ogradni zid. Osim toga, novi elementi uvode se i u centralnom dijelu te uključuju oblikovno diferencirane postojeće manje cjeline parka koje se u nizu pružaju po vrhu glavice Gradac te reinterpretirani način korištenja prirodne enklave ispod najveće kaverne i dva nova vidikovca. Zadržavaju se sve, u topografiju terena kompleksno i skladno uklopljene postojeće staze koje se još i obnavljaju i funkcionalno unaprjeđuju poboljšanjem uzdužnih i poprečnih nagiba te uvođenjem oblikovno reprezentativnijih i trajnijih novih materijala.

Nove programe u sjevernoj zoni čine već spomenuti: auditorij na otvorenom, funkcionalno nadograđeno predvorje na mjestu bivše cisterne i četiri nove kaskadne ambijentalne "sobe. Radi se o intervencijama osmišljenim prvenstveno u direktnom odnosu prema izraženoj topografiju terena i izuzetnom potencijalu ovog dosad zanemarenog dijela da primi posve nove i neinvazivne sadržaje. Intervencije se uslijed zahtjevnog terena izvode iz pigmentiranog betona, tonski usklađenog ambijentu. Osim što će biti dostupni kao i do sada iz smjera glavnog ulaza, ovim će se sadržajima ubuduće moći pristupiti i iz smjera sjevero-istočnog prilaza parku.

Fontane i pergole

Postojeća fontana se zadržava i obnavlja te oprema glinenim sadnim posudama s lopočima i diskretnom indirektnom rasvjetom, bez naglašenih vodenih efekata. Uz zapadni izlaz na vidikovcu uvodi se nova fontana s rigalicom ugrađenom na vrhu stijene i bazenom izvedenim unutar postojećeg podesta. Rigalica je postavljena na dostatnu visinu, proizvodeći kontinuiranu ambijentalnu zvučnu kulisu padajuće vode. U proširenju staze neposredno uz povijesne stepenice koje vode prema vidikovcu s fontanom izvodi se metalna pergola.

Dječje igralište

Projektom se značajno povećava raspoloživa površina za igru novog dječjeg igrališta te se uvođenjem dviju raznovrsnih zona za igru bitno unaprjeđuje njegov didaktični karakter koji se osobito razvija u oblikovnom i funkcionalnom dijalogu između zatečenih prirodnih i izgrađenih elemenata. Dječje sprave postavljaju se u gustoći i organizaciji koja nije u konfliktu s tradicionalnim parkom, poštujući u najvećoj mogućoj mjeri zatečena stabla kao i konfiguraciju zahtjevnog terena. Karakter sprava i uređenje ploha u skladu je s novim intervencijama u parku. Središnja zona s izrazito atraktivnim autentičnim stijenama, nosi element novog tobogana, kao i česmu s vodom čime postaje zona odmora između dviju cjelina za igru.

Kolorit i materijali

Pored zelenila, koloritom parka dominira topla crvena boja zemlje i srodna boja opeke koja je zastupljena kao jedan od osnovnih građevnih materijala. Kako i sama opeka kao zemljani materijal, posebno ona tradicionalna, nije ujednačene boje, u skladu s čime i novo rješenje donosi primjerenu skalu crvenkastih nijansi svojstvenih povijesnoj opeci. Podloge svih staza rekonstruiraju se novim slojem stabilizirane crvene sipine, novim ili rekonstruiranim rubnjacima, novom serijom klupa, rasvjetom, koševima te česmama u crvenkastom tonu betona. Ogradni se zidovi žbukaju tradicijskom žbukom uz dodatak mljevene opeke kako bi se približile istom repertoaru nijansi. Zone koje se dograđuju kako bi mogle primiti nove funkcije, od igrališta za više generacija ili cijelog sustava urbane opreme, izvode se iz pigmentiranog betona, tonski usklađenog ambijentu. Na taj način urbani dio parka, postaje i ostaje karakterističan "zemljano-crveni park".

Osnovni krajobrazni koncept

Obnova povijesnog parka Gradac temelji se na stručnim analizama, suvremenim krajobraznim pristupima i dubokom poštovanju naslijeđa ovog iznimnog prostora. Cilj nije radikalna transformacija, već revitalizacija i poboljšanje postojećeg stanja uz zadržavanje prepoznatljive krajobrazne slike i identiteta parka. Svaka odluka o intervencijama, uklanjanju i sadnji vegetacije donesena je na temelju preciznih stručnih istraživanja te s dugoročnim promišljanjem budućnosti parka.

Očuvanje postojeće krajobrazne slike

Topografija terena, gust sklop stabala i povijesne građevne strukture koje prožimaju park ostaju temelj njegove vizualne i ambijentalne prepoznatljivosti. Unatoč desetljećima izazova u održavanju, većina postojećeg biljnog fonda ostaje sačuvana, uz provođenje revitalizacijskih mjera kojima se produljuje vijek onih stabala koja su u fazi odumiranja. Obnova se provodi uz maksimalnu odgovornost i poštovanje prema prirodi i naslijeđu. Broj stabala, te odabir različitih biljnih vrsta koje u zreloj fazi imaju

različito široku krošnju, osigurati će u konačnici postizanje minimalno jednake pokrivenosti krošnjama onoj današnjoj, a vjerojatno i znatno većoj.

Postupno pomlađivanje stabala – ulaganje u budućnost

Detaljne arborikulturne studije iz 2014. i 2021. (Krajobrazna studija – analiza postojećeg stanja vegetacije parka Gradac; izrađivač: Vrtlar d.o.o., Acanthus d.o.o.; Dubrovnik, 2014. i Specijalistički elaborat o kontroli arborikulturnih elemenata i prijedloga za daljnje upravljanje parka Gradac, Dubrovnik; izrađivač: Arboring d.o.o.; 2021.) uz dodatnu reviziju u fazi izvedbe 2025., pružile su temelje za postupno pomlađivanje stabala. Cilj je očuvati prepoznatljiv izgled parka i osigurati njegovu dugoročnu otpornost, uz sadnju novih stabala koja će s vremenom preuzeti ekološke i estetske funkcije postojećih. Proces je osmišljen s dugoročnom vizijom, vodeći računa o stabilnosti tla, sigurnosti posjetitelja i očuvanju vizualne cjeline krošnji. Park Gradac suočava se s problemom erozije tla, posebice zbog izrazito stjenovitog terena i dugogodišnje degradacije vegetacije. Kako bi se osigurala stabilnost tla i spriječili odroni, projekt obnove uključuje niz protuerozivnih mjera. Ključna strategija je u oporavku staništa kroz niz protuerozivnih i zemljanih intervencija uz sadnju sadnja biljaka s jakim korijenskim sustavom koje stabiliziraju teren, posebice u zonama s povećanom erozijom. Uz to, protuerozivne mjere obuhvaćaju pažljivo planiranje sadnje novih stabala, prilagođavanje lokacija stvarnim uvjetima na terenu te upotrebu autohtonih vrsta otpornih na vjetar, posolicu i oskudno tlo. Time se osigurava dugoročna zaštita tla i očuvanje prirodnog ambijenta parka. Značajnije intervencije, u smislu povećane bioraznolikosti u službi otpornosti cjelokupnog sustava, događaju se u vizualno manje izloženim dijelovima parka.

Projektni pristup oblikovanju i sadnji

Krajobrazno rješenje temelji se na stvaranju karakterno različitih zona, čime se postiže funkcionalna i estetska dinamika prostora:

- Zona kreiranja posebnog ambijenta – naglasak na estetskim vizurama i historicističkim elementima
- Zona umjerene nove sadnje – postupna zamjena stabala i održavanje krošnjaste strukture
- Zona minimalne nove sadnje – očuvanje postojeće vegetacije s minimalnim intervencijama
- Zona povećane bioraznolikosti – unošenje raznovrsnih autohtonih i udomaćenih biljnih vrsta
- Zona protuerozivne sadnje – stabilizacija tla i zaštita od odrona

Sadnjom se osigurava zadržavanje povijesnog karaktera parka, uz obogaćivanje bioraznolikosti i otpornosti na klimatske promjene. Historicistički duh 19. stoljeća

zadržava se kroz odabir biljaka, pri čemu su izbjegnute vrste koje zahtijevaju intenzivne tretmane pesticidima, poput palmi koje su ranije krasile ulazni plato.

Revitalizacija i uklanjanje stabala

Revitalizacija stabala provodi se sukladno mjerama njege definiranim u Specijalističkom elaboratu (2021.), a uključuje njegu krošnji, prihranu tla i orezivanje. Proces će se kontinuirano nadzirati, a nove kontrole stabala predviđene su u 2025. godini.

Uklanjanje stabala obuhvaća minimalan broj onih koji su nepovratno oslabljeni, bolesni ili predstavljaju sigurnosni rizik. Sve odluke temelje se na stručnim analizama, a projekt predviđa uklanjanje u više faza kako bi se osiguralo postupno pomlađivanje krošnji. Prema studiji iz 2021., 30 stabala bilo je svrstano u kategoriju nužnog uklanjanja, dok izvedbeni projekt predviđa ukupno 66 stabala kroz realizaciju te dodatnih 38 kroz buduće redovite kontrole, što znači ukupno 19,88% stabala u odnosu na ranije predloženih 57,25% u Studiji iz 2014.

Izmjenom estetskih kriterija ovim projektom su stabla netipičnog i nesavršenog habitusa uvažena kao stabla prirodolike estetike te su uklopljena u tzv. divlje zone parka koje se kao takve čuvaju i obnavljaju, te kao predstavnici stabala koja još mogu preuzeti stabilizacijsku funkciju dok ne stasaju novo posađena. Smanjena je radikalnost u pristupu uklanjanja te povećan rad na oporavku staništa.

Dugoročna održivost i sudjelovanje zajednice

Park Gradac nije statičan prostor – on je živi ekosustav u stalnom razvoju, a njegova budućnost se promatra kroz desetljeća koja dolaze. Nova stabla trebat će vrijeme da stasaju, a transformacija će biti postupna. Građani Dubrovnika duboko su povezani s ovim prostorom, te su njihove emocije i zabrinutost važan segment ovog procesa. Svaka promjena nosi izazove, no dugoročno, park će zadržati svoj autentični karakter i postati još otporniji na buduće klimatske i ekološke uvjete. Pozivamo građane da budu aktivni sudionici ove obnove – strpljenjem, razumijevanjem i povjerenjem. Obnova povijesnog parka Gradac nije samo projekt uređenja – to je ulaganje u budućnost prostora koji je sastavni dio identiteta Dubrovnika. Projekt obnove je izraz odgovornosti i vizije, a zajednički cilj svih uključenih jest osigurati da Gradac ostane prostor u kojem će uživati generacije koje dolaze.